

TWEE CONCURRENTEN

VAN DE

EERSTE WEST-INDISCHE COMPAGNIE.

DOOR

MR. N. DE ROEVER.

E geschiedenis der tegen het einde van het twaalfjarig bestand opgerichte West-Indische Compagnie, de jongere en onfortuinlijke van de beide zuster-compagnien, ten wier behoefte de vaderlandsche handel naar de streken aan gene zijde des Oceaans gelegen was gemonopoliseerd geworden, evenals het voor de Oost-Indische gedaan was ten opzichte van den handel naar het morgenland, is, hoe belangrijke bladzijden zij ook zou vullen in het boek onzer handels- en koloniale geschiedenis, nog niet geschreven. Ja, het is de groote vraag of dit ooit zal blijken mogelijk te zijn.

Geboren in een tijd toen handel en kaapvaart onder één vlag voeren, putte zij de aanvankelijke reden van tevredenheid harer aandeelhouders misschien wel hoofdzakelijk uit de laatste, en toen deze bron opdroogde, en de kwade dagen kwamen, grootendeels tengevolge van een al te begeerige van hooger hand aangemoedigde doch machtsversnippering teweeg brengende veroveringswoede, toen schuld op schuld moest worden aangegaan, nadat vergeefs getracht was het lot der West-Indische aan dat der Oost-Indische Compagnie te verbinden, toen men slechts met moeite en tegenzin zich kon staande houden,

moest de tijd naderen, waarop men reikhalzend naar ontbinding zou uitzien, die dan ook werkelijk volgde in 1674 na een bestaan van iets meer dan een halve eeuw.

Het zou waarlijk niet te verwonderen zijn geweest als de belanghebbenden, nadat de zaken waren geliquideerd, onder berouwvol terugzien op het weinig eervol en door geen succes bekroond verleden van de Compagnie, al hare archieven met een zeker gevoel van schaamte naar den papiermolen hadden gestuurd. Hebben zij dat niet gedaan, dan hebben zij helaas naneven gevonden, die het belang van die paperassen uitsluitend in haar gewicht op den weegschaal hebben gezocht. Wat wij althans van die archieven uit het oogpunt van geschiedenis met de grootste belangstelling zouden willen raadplegen, is niet meer aanwezig.

Thans is de historieschrijver slechts aangewezen op de berichten her- en derwaarts verspreid. Slecht met kunst en vliegwerk zal de historie der W.-I. Compagnie kunnen worden saamgesteld. Hoe hoog of hoe breed men ze ook optrekke, zij zal immer het massieve ontberen en het beeld vertoonen van den Eiffeltoren, door wier constructie men op alle punten de ijle lucht kan zien.

In breede trekken zal men de lotgevallen, die zij beleefde, kunnen beschrijven, het systeem van haar optreden en de gebreken er van kunnen aanwijzen, maar wat er in de raadkamers is verhandeld, men zal het niet te weten komen. Daarmede zijn tal van merkwaardige bijzonderheden, evenveel bijdragen voor de geschiedenis van onzen handel en van ons optreden als koloniserende mogendheid verloren gegaan.

In deze omstandigheden is het noodzakelijk alles te verzamelen, wat in een dadelijk of in een meer verwijderd verband tot de W.-I. C. staat.

Ik meen dat daartoe wel degelijk gerekend kan worden de oprichting van twee naar den uiterlijken schijn te rekenen buitenlandsche maatschappijen, wier doel was in concurrentie te treden met de Compagnie in haren handel op de Westkust van Afrika. Onbekend is het bestaan dezer maatschappijen niet gebleven, schoon hare namen eerst na jaren van bedrijvigheid harerzijds in de Resolutieboeken van de Staten van Holland worden aangetroffen. Dit bewijst, dat het geheim van haar wezen gedurende dien tijd tamelijk wel verborgen bleef. Plotseling is evenwel den Staten van Hoiland een licht opgegaan. Het is hun gebleken, dat die Maatschappijen door Hollanders zijn opgericht ter ontduiking van het octrooi. Terstond zien wij uit de Resolutieboeken, dat er maatregelen genomen werden, om in haar octrooi de W.-I. Compagnie te handhaven (24 Maart 1662). Daarmede kennen wij echter nog niet l'histoire intime van die maatschappijen. De volgende bladzijden mogen leeren, waarom de staat hier in, naar het schijnt, buitenlandsche zaken ingreep, maar zonder noemenswaardig succes zich terugtrok.

Een van de eerste levensvoorwaarden voor den handel ligt in het beginsel van de vrijheid der zee. De Hollanders hebben zich daarvan in een tijd, toen er de wenschelijkheid van werd betwist, steeds ijverige voorstanders en duchtige voorvechters betoond.

Maar men zou zich bedriegen in de meening, dat wat de natie in deze onmisbaar achtte en wist te verkrijgen ten koste van langen, bloedigen strijd, ten voordeel kon gedijen aan iederen koopman, die de fortuin der zee wilde beproeven.

De vrije zee was in waarheid slechts vrij voor degenen, wien de overheid die vrijheid meende te mogen toevertrouwen. Zoo werden de strenge monopolieën geschapen van de Oost- en West-Indische compagniën. Zeker, deze monopolieën hebben hunne goede zijde gehad, zij hebben machtige lichamen gevormd, in staat om in andere werelddeelen aan den nationalen vijand afbreuk te doen en zijne rijkgeladen vloten in de vaderlandsche havens voor goeden prijs op te brengen. Handelsvereenigingen, die niet als deze op voet van oorlog waren ingericht geweest, zouden daarin zeker niet zoo goed geslaagd zijn, maar uit een mercantiel oogpunt zouden particuliere vloten, zelve bewapend of onder gewapend geleide uitgegaan, — de handelscompagniën van vóór de geöctrooieerde O. en W.-Indische compagniën bewijzen het — stellig niet minder voordelig de zee hebben geploegd, al zou men ook van tijd tot tijd totaal verlies van een of meer schepen, in 's vijands handen gevallen, te beklagen hebben gehad. Toen Spanje de vrije vaart op de beide Indiën aan den kloeken Nederlandschen koopman niet wilde toestaan en de strijd ook om deze te verwerven na het bestand moest worden voortgezet, werd het noodig den Castiliaan in zijne overzeesche schatkamers aan te tasten, en hem den oorlog onmogelijk te maken door — om eene uitdrukking van MAURITS den Brasiliaan te bezigen — „Spaigne de senuwen aff te snijen.”

Tegenover de taktiek van verovering, den beide Compagniën opgedwongen, moesten natuurlijk voordeelen worden gesteld, die alleen uit een monopolie konden voortvloeien.

De octrooien hadden beide compagniën kringen aangewezen, waarbinnen dit monopolie zou gelden. Het is duidelijk dat geen der compagniën aanstonds in staat was alle punten binnen het octrooi met handelsstations en factoryen door forten beschermd te bezetten. De ondernemingsgeest van bekwame kooplieden was er dus vaak op uit, om het octrooi om te zeilen of plaats te bereiken, die buiten de grenzen van het octrooi gelegen waren. Viel de aandacht op punten daarbinnen gelegen, dan werden de ernstigste aanvragen tot vergunning van het openen der vaart bijna immer door de Staten afgewezen of den sollicitanten werd bericht, dat zij zich over hunne aanvragen met de compagnie zouden hebben te verstaan, hetgeen natuurlijk moest neerkomen op het vaststellen van eene retributie aan den bezitster van het monopolie, die, bracht haar belang het mede, wel zorgde voor onaannemelijkheid der gestelde voorwaarden.

De Staten, gedachtig aan de belangrijke diensten door het optreden der beide compagniën aan de vaderlandsche zaak bewezen, hebben haar monopolie krachtig gehandhaafd. Stelden zij eens den handel op Brazilië vrij, dan was het na ingewonnen advies van graaf MAURITS en niet zonder overleg met het bestuur der W.-I. C., die in die streken hare macht ziende tanen, het hollandsche element aldaar tot elken prijs wenschte te versterken. Bracht men in de staten-vergadering de vraag in beraadslaging

of het wenschelijk ware den handel op Guinea vrij te laten, men gaf de gevraagde vrijheid zoo beperkt mogelijk, voorzeker nadat er ruggespraak met Bewindhebbers der W.-I. C. gehouden was. Behoefde deze Compagnie tonnen schats, manschappen en vivres, schepen en krigsbehoeften om haar wankelend gezag in Zuid-Amerika staande te houden, de Staten verleenden het haar, zij het ook na lang gepraat, met onbekrompen hand, omdat zij het aan het vaderland alleszins had verdiend.

Waar alzoo met onmiskenbare duidelijkheid bewezen wordt, dat de vaderlandsche zaak met den bloei der Compagnien verwant werd geacht, daar mag men vragen, welk oordeel moet worden uitgesproken over hollandsche kooplieden, die enkel en alleen uit winstbejag het hunne er toe bijdroegen, om de welvaart en het prestige van de West-Indische Compagnien te ondermijnen in Afrika op een oogenblik, dat zij de handen vol had in Amerika.

Men zal mij tegenwerpen: de hollandsche koopman hield in de eerste plaats rekening met zijn belang: dat was het welvaren van den handel. De politieke vrijheid, die hij begeerde en die hij gaf, strekte niet veel verder dan om dat te bereiken. Daaraan werd alles dienstbaar gemaakt tot zijn politiek inclus. Alleen zijn godsdienst misschien niet, omdat men talrijke „accomodements avec le ciel” had uitgedacht. Zijn handelsgeest dreef hem naar verre landen en over de baren van den Oceaan. Het winstbejag was de leidende gedachte als hij zijne nijverheid naar het buitenland overbracht, de binnenlandsche met invoerrechten beschermde; deze beheerschte zijne regeering tehuis en in zijne koloniën. Heel de levensbeschouwing van den grooten zoowel als van den kleinen man was doortrokken van het begrip: voordeel. De regentenfamiliën, onder welke natuurlijk de grootste aandeelhouders in beide compagnien schuilden, trachtten de voordeelen, welke alleen het monopolie kon verschaffen, voor zich te behouden en werkten alzoo de uitbreiding des handels, buiten de compagnien om, tegen, evengoed als zij, om de waren op prijs te houden, te grooten overvloed van specerijen op de compagnieswerven ten brandstapel verwezen. De vrije koopman kwam dus, door zijn belang te behartigen, aanstonds en geheel onwillekeurig in strijd met de belangen der Compagnie en daardoor met haar zelve.

Hoeveel waars in deze voorstelling ook gelegen zij, het begrip vaderlandsliefde was toch evenmin toen als thans een ijdele klank en onderwerping aan de wetten van den staat toen evenzeer een dure plicht des staatsburgers als tegenwoordig.

Handig en slim moge het daarom geweest zijn, om eene met de West-Indische maatschappij concurrerende handelsonderneming, die met hollandsch geld, hollandsche schepen en hollandsche bemanning gedreven werd, voor den schijn te stellen onder vreemden vlag, en schotvrij te varen door dezen gedekt — noch vaderlandslievend, noch nobel zal men zoodanige handelwijze kunnen noemen. Het eerste vooral niet daarom, omdat de inmenging van vreemde soevereiniteitsrechten den betrokken monarchen de plicht moest opleggen tot handhaving hunner vlag, hetgeen aanleiding gaf tot langdurige en moeielijke politieke verwickelingen, die in den gespannen toestand, waarin

Europa toenmaals verkeerde, vermeden hadden moeten worden, omdat men de gevolgen er van niet kon overzien.

De eerste der twee handelmaatschappijen, die wij wenschen te bespreken, is de Zweedsch-Afrikaansche Compagnie, die in 1647 door den ouden LODEWIJK DE GEER in Zweden werd tot stand gebracht en door zijn zonen voortgezet. DE GEER had het burgerrecht in Zweden reeds in 1625 verkregen, en mocht als zoodanig geacht worden gerechtigd te zijn daar te lande eene concurrerende maatschappij tegenover de Nederlandsche West-Indische op te richten, maar dan had hij de schepen bestemd voor Guinea ook daar moeten bemannen en uitrusten. Wellicht heeft hij dit ook gedaan, de karakterschets van hem door een zijner nazaten gegeven veroorlooft ons voorshands niet hem van minder edele handelwijzen te verdenken. De Rijks-kanselier AXEL OXENSTIERNA had hij voor zijne zaak gewonnen, en deze steunde de onderneming wellicht ook finantiëel.

DE GEERS doel lag voor de hand. Hij zocht débouchés voor de producten van zijne ijzer- en kopermijnen, ook wellicht voor die van zijne wapensmederijen.

Als de vader het Zweedsch karakter van de onderneming had weten te bewaren, de zoons schroomden niet de zaak in een scheeve verhouding op een gansch anderen voet te stellen.

De gelegenheid bood zich daartoe aan, nadat in 1649 een ambtenaar der W.-I. C. van Guinea teruggekomen was, die zijne koetjes op 't drooge had. Met dezen, HENDRIK CAERLOFF, richtten zij eene compagnie op, aan welke valschelijk een Zweedschen naam gegeven werd, of althans zij betrokken hem in de oude compagnie, waarin OXENSTIERNA — (geen ander schijnt het te kunnen zijn, die CAERLOFF „eenige secretarissen van 't Hoff van de Coninginne van Sweeden" noemt) geïnteresseerd was.

Laten wij dezen koopman, die, gelijk later blijken zal, in deze zaken een tamelijk dubbelzinnigen rol heeft gespeeld, aan het woord in de volgende bekentenis:

Op huyden den 12 October 1662 compareerde voor mij, JACOB DE WINTER, Notaris publ: bij den Hove van Holland geadmitteert tot Amsteldam resideerende, ende den ondergeschr. getuygen d. E. Sr. HENRICK CAERLOFF, out 40 Jaaren, Coopman binnen deser stede, mij Notario bekent. Ende heeft op het ernstigh aenhouden ende ter productie van de E. Geotroyeerde West-Indische Compagnie alhier bij waare woorden in plaetse ende onder presentatie van eede getuigt, verclaert ende geattesteert hoe waer is: dat hij getuyge de gemelte West-Indische Compagnie langen tijd ende lest in Guinea als commies ende fiscael gediend hebbende, ende Ao. 1649 van de cust van Guinea gekomen ende van deselve dienst gescheyden wesende, korts daeraen met Sr. LAURENS DE GEER, coopman alhier, seggende te wesen Commissaris van de Croon Sweeden, sonder nogtans desselfs commissie oyt gesien te hebben, voor hem ende de sijne geaccordeert ende verdragen is geweest, om deselve te dienen op de cust van Africa ende Guinea, daer hij doen korts van

daen quam, ende de beste en jongste kennisse van hadde, ende tot dien eynde sigh met de voorn: LAURENS DE GEER verbonden heeft een compagnie ende 't samenhandeling op de cust van Africa ende Guinea alhier op te regten, ende deselve een simulate naem te geven van een Sweedsche Africaansche Compagnie, om onder deselve schijn ende praetext op de voorsz. custen te vaaren ende te traficqueeren; waarvan seeckere obligatoire acte bij de Notaris VAN SWIETEN is gemaect in deselve tijt.

In welcke Compagnie hij getuyge ten eerste geherideert heeft een somme van twintigh duysent guldens oft daer ontrent, hetwelck daerna vergroot is tot vijftich duysent guldens. Boven welck capitael het verdere restant van deselve Compagnie, equipage ende aencleve van dien, so als hij getuyge nae sijn arrivement van zyn eerste voiagie A^o 1653 van hunluyden selfe verstont, aengingh den voorn. LAURENS DE GEER ende sijn broeders ende bloedverwanten, als: LOUIS, EMANUEL, STEVEN, ende JOHANNES DE GEER, oock hunluyder schoonbroeder ADRIAEN TRIP, getrout hebbende een van hunner susters, die hem getuyge oock geseyt heeft, dat hij mede part ende deel in deselve Compagnie hadde, ende, soo hij daer noch vernam, oock JAN WOUTERS, op de Keizersgraft, eenen AMIA, den Professor ANDREA, tot Groeningen. Dat sijns weetens geen andre participanten in desen staet woonende off geboren in deselve Compagnie waaren, dan alleen enen CLINGNET voor een duysent Rijxdaelders, doen hier woonende maer nu tot Frankendael, ende buyten desen staet geen andere dan alleen eenige secretarissen vant hoff van de Coninginne van Sweeden, alleen om hetzelve werck te beter een uytlandsche off Sweedsche schijn te geven ende door middel van deselve acces aen 't gemelte Hoff te hebben, ende van daar te kunnen ontbieden ende bekomen soodanige brieven, commissiën, ende bestellingen als dienstig geoordeelt souden worden, sonder dat hij weet off deselve secretarissen, wel een stuyver gelt off geltswaerde in deselve Compagnie gefourneert hebben.

Dat sijluyden alsdoen A^o. 1649 noch het schip *Christina* ende een Jagt *de Liefde* hebben geequieert, hetselve jagt alhier gekoft, uytgerust ende geladen, beyden ten deele met ingezetenen ende ingeboorne van desen staet bemannet, de cargasoenen van beyde, weynich uytgesondert, alhier gekoft, besteld ende geexpedieert door HANS BOOR, mede coopman ende burger hier ter steede; sonder dat hij getuyge weet oft die oock onder deselve DE GEER participeerde, als mede een verwant vant selve huys wesende; altijts seecker sijnde, dat hij HANS BOOR van die ende volgende voiagien hier ter steede altijts de expeditie heeft gehadt, alsoo hij getuyge alhier veeltijds met hem daarin gelaboreert ende hij HANS BOOR de cargasoenen besien, gekofft ende bestelt ende door ordre van de voorsz. DE GEERS betaelt heeft gehadt. Dat de seebrieven, patenten ende commissiën door de meergemelte DE GEER uyt Sweeden ontboden, ende na lange wachten hem getuyge tot Hamborg sijn toegekomen. Dat hij getuyge van de gemelte LAURENS DE GEER ende de sijne als vooren last ende ordre heeft gehadt, om sich in de limiten van het octrooy van de voors. West-Indische

Compagnie op de custen van Africa ende Guinea, oock namentlijk aen Cabo Cors ¹⁾, (daer de gesejde West-Indische Compagnie haer logie ²⁾) ende possessie van handelinge te voeren, oock ten tijde als hij deselve West-Indische Compagnie diende, heeft gehad) ende (bij) andre coningen ende op andre porten ende handelplaatsen meer vast te setten ende haaren handel te stabileren, om alsoo de gemelte West-Indische Compagnie alle affbreuck, schaade ende nadeel in haare negotie ende trafficque aldaar toe te brengen, alsoock op andere handelplaatsen meer sijne logien bij ende benevens die van de meergemelte Compagnie te stellen, ende overal de swarten ende naturelen van het landt met haare handelingen ende negotie aan hem te trekken, ende daertoe alle debvoiren aen te wenden. Dat hij getuyge uyt deselve last, op de eerste voiagie op de uytreyse met hunler voorsz. schip ende jagt in de riviere Gambia alsmede aan Cabo-verde is geweest, oock in het district van het gemelte Octrooy gelegen, ende aldaer wasch ende Cabo-verdsche cleeden gehandelt heeft. Ende van daer geseylt, de cust van Guinea aengedaen hebbende, langs deselve ter gelegener plaetsen ende porten heeft gehandelt ende geruyt. Ende hoewel hij wel wist, dat de West-Indische Compagnie al veel jaeren te voeren in de possessie van de behandelingen van Cabo-Cors was geweest, ende, selfs oock als voeren bij sijnen tijt ende dienste, jaerlijcxende andere coustumen giften ende dasjens ³⁾, gelijk het daer op de cust overal gebruyckelijck is, aen den coninck van Futu, daeronder deselve Cabo-Cors gelegen is, tot onderhouding van deselve possessie waren betaelt ende gegeven, egter sigh aldaar te lande te needer heeft gestelt, ende sijn logie opgeregt, ende, nyetgegenstaende de gemelte West-Indische Compagnies Generaal HENRICK DOEDENS daarover jegens hem in behoorlijke vorme liet protesteeren, daarmede voorts gevaren is, hoewel oock wel wetende, dat de gemelte Compagnies Generael tegens sulck sijn doen ende bedrieff bij de gemelte coningh ende cabesseros ⁴⁾ van Futu contrarie officien ende debvoire was doende. Dan dat hij getuyge, doch niet sonder sijn kosten, gunst hadde bij JAN HINNEQUA ende JAN CLASEN, ⁵⁾ beyde gebroeders van de gemelte coningh ende aldaer al sooveel ende meer gesach ende direxie hebbende, die hem getuyge communicateerden ende reveleerden hetgeen tusschen de gemelte coningh ende deselve Comp. Generaal aengaende Cabo-Cors ommegingh ende gesproken worde; item oock behulpigh inde invasie van de plaets, ende in het stellen van de logie zijn geweest; oock met haar volck daarin geassisteert hebben.

1) Thans Cape Coast Castle.

2) Redit.

3) Dash = geschenk.

4) Hoofdlieden.

5) Anders genaamd ACCORRISSANG, een inwoner van Delmina.

Dat mede hij getuyge, om volgens zijn last ende ordre de meer voorsz. West-Indische Compagnie den handel dies te meer te onttrecken, den prijs van sijn carga-soenen onder off beneden de marctbrieff van de voorseide West-Indische Compagnie heeft gestelt, ende alsoo deselve Compagnie de marckt geset ende genootsaackt heeft hem te moeten volgen.

Dat mede behalven Cabo-Cors hij attestant oock uyt last ende ordre als vooren mede geinvadeert ende ingenomen heeft de handelplaatsen van Annemabo ¹⁾, Acra ²⁾, ende Botera ³⁾, ende nae hem oock op deselve Sweedsche bestellinge geinvadeert is Tacquerari ⁴⁾, meest alle plaatsen daar de meer voorsz. West-Indische Compagnie te vooren oock haare logien ofte handelinge hadde. Wijders dat hij getuyge met het gesejde schip *Christina* ende met het schip *Noortkoppingh* A^o. 1653, komende in de canael tusschen Engelant ende Vranckrijck met rijcke retouren, door de vloot van den Engelschen admirael BLAECK worde aengehaelt ende tot Plymouth opgebracht, ende selfs in persoon gevangen naar Londen gevoert, ende het goudt in den Tour geset, ende, omtrent agt maanden daernae hetzelfde goudt door aenhouden van den Sweedschen Commissaris BONNEL gerelaxeert wordende, hetzelfde goudt aenvaert ende ontvangen is door STEVEN DE GEER, broeder van de meer voorn: LAURENS DE GEER, ende door denselven hem attestant aen boort gebracht, ende denselven Commissaris voor sijn moeiten ende goede officien vereeringe gedaen, blijvende de dispositie van hetzelfde goudt bij den voorn: STEVEN DE GEER, waarmede die voyagie is geëindigt. Dat oock hij getuyge in de gemelte dienst van Guinea komende, zijn verdiende gagie bij rescontre van reeckening alhier van de gemelte LAURENS DE GEER heeft genoten ende alle hetgeene bij hem in het eerste op deselve voiage te water ende te lande gedaen ende verrigt is geweest, geschied is alleen voor hem ende de gemelte LAURENS DE GEER ende de sijne als vooren, mitsgaders den voorn. CLINGNET ende geen andere, veel minder voor eenige buytenlandsche off oock Sweedsche personen buiten de voorsz. secretarissen. Dat hij oock weet, als het schip *Christina* de eerste reyse voor sijnen tijt met schipr ARENT GABBESZ uytvoer, dat deselve voiage doen oock alleen het vooren geschrevenen huys van de veel gemelte DE GEER ende de sijne als vooren heeft aengegaen, sonder ymant meer. Ten waare doen oock om redenen als vooren de gemelte secretarissen daarin oock eenige portie was gegeven geweest. Item dat bij sijn getuiges tijt in deselve dienst oock noch meer schepen bij deselve DE GEER ende de sijne als vooren sijn uytgerust geweest, als de schepen

1) Annemabo, in 1638 door ons verkregen, werd in 1651 door de Zw. Afr. C. bezet, volgens VALCKENBURGS vertoog.

2) Eigenlijk te Orsou bij Acra, bij tractaten van 1624, 1642 en 1649 aan ons afgestaan, bouwde de Zw. Afr. C. in 1652 eene versterking.

3) Boutry, subject aan het fort Axim. Van 1650—52 woonde er één persoon van de Zw. Afr. C. toen door de inboorlingen verjaagd.

4) Tacorary, oude portugeesche bezitting aan ons overgegaan, werd 1653 door de Zw. Afr. C. bezet.

de *Carolus*, *Stockholm-slot* ende *Noortkoppingh*, alle hier te lande gemaect ende door den gemelten LAURENS DE GEER ende de sijne in Guinea hem toegezonden sijn geweest de cargasoenen door hem aldaer gebeneficeert, ende deselve schepen ende de retouren als die, om hier buyten swarichheyt te blijven, tot Hamborgh, soudē arriveeren, geadresseert an LIBERT WOUTERS, coopman tot Hamborgh, als wesende factor van het huys van DE GEERS. Item dat hij oock weet, dat alles door dezelve DE GEERS is ontvangen. Oock dat alle t geene bij de voorn: LIBERT WOUTERS aldaar in ende ontrent de schepen, die daar quamen te arriveeren, omdat die als vooren hier te lande niet mochten komen, is gedaan ende verrigt geweest is voor rekeninge ende op ordre van de voorsz. LAURENS ende STEVEN DE GEER, die de depensen deden voor hun ende de andere. Presenteerende hij getuyge al t geene voorsz. is des noot zijnde bij eede te bevestigen. Aldus verclaert binnen Amstelredamme, ter presentie van ISAAC OOSTENDORP en MEYNDERT JANSZ, schoenmakersgezel, als getuygen hierover gestaan.

Het is niet onmogelijk, dat CAERLOFF's geheugen hem bedroog als hij meldt, dat hij in 1653 met zijne schepen in Engeland werd opgebracht. In October 1652 — dus slechts weinige maanden vroeger — toen wij in den eersten Engelschen oorlog betrokken waren en onze staatslieden, ter voorbereiding van een verbond met de noordsche staten, reden hadden, om zich bij Zweden aangenaam te maken, — lieten de Staten aan VAN BEUNINGEN, onzen gezant te Stockholm, weten, dat de Engelschen in 't kanaal twee Zweedsche schepen genomen hadden. Het moet voor de Heeren DE GEER en consorten vermakelijk geweest zijn te bespeuren, hoe goedig de Hollandsche staatsmannen hier optraden bij de kroon van Zweden, om hunne gesimuleerde Zweedsche maatschappij het bezit van die schepen te doen herwinnen. De Staten verwachtten ongetwijfeld, dat Koningin CHRISTINA terstond over deze, in vollen vrede tĳd aangedane belediging van de Zweedsche vlag ophelderingen zou hebben gevraagd, maar aan het Hof te Stockholm reageerde men vrij koeltjes op deze zaak, hetgeen ons niet onverklaarbaar is. Niemand kon beter dan de Koningin weten, dat er geene of slechts luttele Zweedsche belangen bij deze onderneming waren betrokken en dat zij door het voor de zaak op te nemen, eigenlijk eene ongerechte zaak voorstond. Maar de Heeren DE GEER hadden de voorzichtigheid gehad OXENSTIERNA voor hunne maatschappij te interesseeren, en hij wist inderdaad te bewerken, dat de schepen werden losgelaten.

Wij lezen dit in de „*Mémoire de ce qui est passé en Suède de 1649 à 1655, tirés des dépêches de CHANUT*” (Fransch gezant te Stockholm) III, bl. 54¹⁾, op eene plaats, merkwaardig om hier in haar geheel over te nemen, al blijkt het ook, dat de Franschman

1) Aangehaald in het werk *Lodewijk de Geer, eene bijdrage tot de handelsgesch. v. Amst.*, blz. 89.

van alle bijzonderheden niet goed op de hoogte was en de zaak derhalve eenigzins in een verkeerd licht stelde.

„Il survint alors à la cour de Suède un autre embarras. On y eut avis que les Anglais avoient pris quatre vaisseaux suédois, qui venoient de Guinée richement chargés.

„On ne doutoit pas alors en Suède, que les Anglais ne relachassent, à la première requisition, qu'on leur en feroit, les vaisseaux suédois, qu'ils avoient arrêtés, et on ne se mettoit plus en peine de les redemander, quoique cela fâchât fort le chancelier OXENSTJERNA; et soit que la Reine fut poussée par ce ministre à faire redemander ses vaisseaux ou qu'elle crût qu'il y alloit de sa propre réputation, elle pressa fort le départ du Sr. BOMEL afin d'en obtenir main levée. Le Chancelier avoit grand intérêt en cette prise, car il étoit comme le principal associé dans une compagnie de commerce pour les côtes d'Afrique, qui s'étoit faite à Stockholm, à laquelle quatre de ces navires appartenoient. Ils avoient été pris à l'entrée de la Manche et ceux qui étoient dedans et qui les conduisoient, croyant bien faire de ne pas se déclarer Suédois, dirent qu'ils étoient Hollandais, chargés pour le compte du Sr. LOUIS DE GEER, et qu'ils alloient à Hambourg: cela avoit quelque apparence, d'autant que toute la société étoit faite sous son nom et qu'il étoit demeurant et annobli en Suède. Sur ce nom de Hollandois les Anglais s'en saisirent: ils y trouvèrent quantité d'or en poudre, qu'ils rapportoient au lieu du fer qu'ils avoient porté en Guinée, et on en fit aussitost de le monnoye à Londres.”

De schepen werden teruggegeven en de Zweedsch-Afrikaansche Compagnie ging met handelen voort. Onverschillig is het ons op het oogenblik of het bedrog der DE GEERS den Staten waarlijk onbekend bleef, of dat zij, om staatkundige redenen, den invloed in Zweden van het machtige handelshuis vreezende, de oogen voor de misbruiken gesloten hielden.

Wat men ook van CAERLOFF denke, men zal moeten erkennen, dat hij een brutaal stoutmoedig man was. Midden tusschen de twee voornaamste forten van het gezag der W.-I. C. (Delmina en Nassau), op drie uren afstand van elkaar gelegen, bezette hij de stelling te Cabo-Cors, die, tegelijk met Delmina, in 1637 was genomen, maar verlaten geworden, omdat er op zoo klein kustgebied geen drie vestigingen of handelsstations noodig werden geacht.¹⁾ De inboorlingen tegen de beambten van de W.-I. Compagnie opzettende, wist hij op alle hierboven genoemde punten van hen vergunning tot oprichting van versterkingen of tot het vestigen van handelsfactoriën te krijgen, in weerwil van de wettig verkregen rechten en de protesten van de Compagnie. Wat begrepen die inboorlingen ook van de verbindbaarheid van tractaten, als een oud-gediende zelf der Compagnie hun nieuwe tractaten kwam voorstellen!

1) Jhr. Mr. J. K. J. DE JONGE. *De oorsprong van Neerl. bezittingen op de kust van Guinea*, bl. 61.

Het was te betreuren, dat de macht, waarover de Directeur-Generaal ter Goudkust te beschikken had, niet kon strekken, om de bezittingen der Compagnie, die zich nog wel een uitsluitend recht van bezetting en handeldrijven tusschen Kaap Verde en Kaap de Goede Hoop toekende, behoorlijk te beschermen, de zoogenaamde lorredraaijer van schepen onder eigen en vreemde vlag tegen te gaan en eene vijandelijke bezetting eenvoudig te verjagen, hetgeen CAERLOFF later wel met één schip kon doen. Al waren de opvolgende directeuren diligent genoeg geweest, hetgeen m. i. nog te betwijfelen valt,¹⁾ het bezit van zoo talrijke vestigingen in de bocht van Guinea was te machtig voor eene compagnie, zoo slecht georganiseerd en zoo wankel staande als de West-Indische.

Zoolang de leiding der zaken voor het huis DE GEER in handen was van een deskundige als CAERLOFF, die in den handel ter kust zijn fortuin had gemaakt, nam de invloed der Zweedsch Afrikaansche Compagnie voortdurend toe. Behalve Cabo-Cors bezette zij Boutry 1650, Annemabo 1651, Orsou 1652, Tacorary 1653, Jumoree en Cabo-Apolonia 1655, maar nauwelijks was CAERLOFF vertrokken, tengevolge van onaangenaamheden, die hij met zijne patroons had gehad, of de zaken namen eene gansch andere wending. Een partijganger als hij zou blijken een niet te versmaden vijand te zijn. Hij zou zich wreken op het huis DE GEER op de meest illoyale wijze, door hen, tijdens den Zweedsch-Deenschen oorlog, met commissie-brieven van den Koning van Denemarken, weer alles af te nemen, wat hij hen aanvankelijk had helpen winnen.

Zoo aanstonds komen wij op CAERLOFFS handelingen in Europa terug. Blijven wij den gang der zaken in Afrika volgen.

Nadat in den loop van 1656 zich meermalen schepen onder Deensche vlag tot het drijven van handel aan de kust hadden opgehouden, vertoonde CAERLOFF zich in Februari 1658 met zijn schip, half koop- half commissievaarder, voor Cabo-Cors. De Hollandsche janmaats, die hij onder Deensche vlag op het reduit afzond, hadden binnen een uur tijds de sterkte ingenomen, de Zweedsche vlag neergehaald en de Danebrog aan den stang geheschen.²⁾ Nog binnen het jaar waren zij er, door de naturellen opgestoot, door eenige achtergebleven agenten van DE GEER, weder uit verjaagd en woelen er weder de Zweedsche kleuren. Intusschen waren ook alle andere Zweedsche stations achtereenvolgens aan CAERLOFF overgegeven, maar bespeurende dat de Deensch Afr. Comp. er toch geen vasten voet kon houden, droeg zijn opvolger, SAMUEL SMIT, ze alle in April 1659 weder onder zekere conditiën aan de West-Indische Compagnie op.³⁾ Toen schijnt dat gehaspel

¹⁾ De Directeur VAN HEUSSEN was, volgens eene verklaring van 21 Maart 1662, geïnteresseerd met 200 stukken saai in de lading van een lorrendraaijer, waarschijnlijk varende onder Deensche vlag.

²⁾ Bij de vredesonderhandelingen tusschen de beide Noordsche rijken in 1660 bleef de actie wegens het nemen der bezittingen ter kust een struikelblok, dat slechts werd uit den weg geruimd doo 400.000 Rksd. welke Denemarken aan Zweden beloofde, ten bate der Zweedsch-Amerikaansche Compagnie.

³⁾ Zijnde behalve de rechten op Cabo-Cors: Tacorary, Anna nabo en Orsou of Acra. Jumoree, Cabo Apolonia en Boutry hadden de Zweden reeds vroeger moeten verlaten.

in zijn onmiddellijke nabijheid den Directeur GASPAR VAN HEUSSEN verdrotten te hebben. In Februari 1661 verjoeg hij uit Cabo-Cors de agenten van DE GEER, plantte er de Hollandsche driekleur en bracht het schip „*Christina*”, uithoofde van gemaakten inbreuk op het octrooi, te Delmina op, waar hij het ten bate der Compagnie verkocht. Eerst in het volgende jaar richtte Zweden omtrent deze feiten vertogen tot de Heeren Staten, waarbij de Koning het recht van de W.-I. Compagnie op Cabo-Cors voor onbewezen verklaarde. Het schijnt naar aanleiding van toenmaals gerezen dubia geweest te zijn, dat men den nieuwen directeur ter kust, J. VALCKENBURGH, opdroeg de rechten der W.-I. C. op de goudkust in een memorie uiteen te zetten¹⁾ Weldra, 24 Maart 1662, besloten de Staten de reeders en bevrachters van het schip te vervolgen wegens den door hen gemaakten inbreuk op het octrooi. Men had hun dus het masker afgerukt! Maar tegelijkertijd vroeg men den Koning een speciaal gemachtigde te zenden, om de zaak te bespreken en in der minne af te doen, en men voegde er bij „de verseeckeringe, dat „Haer Hoogh Mog. haer daer omtrent soodanigh sullen bethoonen, dat Sijne Majesteyt „ende de voorschreve Geinteresseerdens sullen bespeuren, dat men van deser zijde niets „sal refuseren, 't gunt bevonden sal werden om redenen ende billijckheydt ghefondeert te wesen.”

Het had er waarlijk veel van of de Staten in de zaak niet doortastend durfden optreden. Maar de tijden waren moeielijk en men wilde tot iederen prijs de vriendschap der Zweedsche kroon tegen Engeland winnen. Dat de Zweedsch Afrikaansche Compagnie werkelijk eene Zweedsche maatschappij was en dat men dus om die reden moest toegeven, mogen wij ontkennend beantwoorden, niet alleen op grond van de verklaring van CAERLOFF, maar ook om de hardnekkigheid, waarmede in de Resolutieboeken der Staten, zoowel als in het vertoog van VALCKENBURG, immer van de „gefingeerde” of „gepretenteerde” Zweedsche Afrikaansche Compagnie wordt gesproken.

De Zweedsche minister-resident SILVERCROON behartigde de belangen, waarvoor zijn monarch in de bres was gesprongen, goed. Van onze zijde besloot men telkens „faciliteit” te gebruiken, en de bemiddelende tusschenkomst van den Franschen gezant D'ESTRADES bracht ons niet van den weg eener kostbare schadeloosstelling af, over welker bedrag men het, in weerwil van vele bijeenkomsten en een voortdurend aandringen onzerzijds op het geven van faciliteit, in de eerste jaren maar niet eens kon worden. De Staten wilden tegenover deze opoffering de verklaring van Zweden verwerven, dat men voor immer van den handel op de gansche kust van Guinea of van het geven van bescherming aan maatschappijen of personen, die dit van hier uit wenschten te doen, zou afzien. Maar

1) Jhr. Mr. DE JONGE, in 't aangehaalde werkje. Vertoog van den Directeur-Generaal J. VALCKENBURG, dat echter jonger moet zijn dan het daaraan toegekende jaar 1656, en ook dan 1662, omdat VAN HEUSSEN toen nog directeur was, maar ouder dan Augustus 1664, omdat daarin nog geen gewag wordt gemaakt van de veroveringen op de kust door de Engelschen.

dit was te veel gevraagd. De eenige concessie, die Zweden wilde doen, was zich verbinden om niet meer te varen op Cabo-Cors en nabijgelegen plaatsen. Het baatte weinig of men van onze zijde nu de schadeloosstelling verminderd wilde hebben, aan het terstond door hem genoemde cijfer van 140,000 Rijksdaalders hield SILVERCROON vast, en toen eindelijk, den 26 Juli 1667, met KAREL XI een tractaat werd gesloten tot redintegratie en vernieuwing van vriendschap — in het volgend jaar bevestigd door de triple alliantie — had Zweden op alle punten de overwinning behaald.

Van de schadeloosstelling kwamen 100,000 Rijksdaalders ten laste van de West-Indische Compagnie. De toch reeds berooide kas van dit lichaam kon die som niet bijpassen. De Staten schoten haar voor, doch moesten al hare bezittingen daarvoor in pand nemen. Het was de nekslag voor de Compagnie. De vriendschap van Zweden was deels ten koste van haar bestaan gekocht.

Het is niet verkwikkelijk thans te weten, dat zij dit alles aan eigen landgenooten, aan Amsterdamsche kooplieden te danken had.

Wij hebben zoeven gezien hoe bij CAERLOFF uit wraakzucht het plan gerijpt was en tot uitvoering gekomen, om de Zweedsch Afrikaansche Maatschappij ten verderve te voeren door de oprichting van eene Deensche maatschappij met hetzelfde doel.

Wij moeten thans weder eenige jaren teruggaan.

CAERLOFF had een octrooi van den Koning weten te verwerven. Maar hij berekende, dat een oorlog op eigen hand, al werd hij op nog zoo kleinen schaal gedreven, te kostbaar was voor zijne middelen en hij nam te Amsterdam van eenige kooplieden lading in, die hij eerst zou afzetten. Dien kooplieden dacht dat wel een voordeelig spel en met CAERLOFFS octrooi richtten zij te Amsterdam een Deensch Afrikaansche Compagnie op. Het is bijkans bedroevend te zien hoe onbeschaamd die heeren in 't vervolg optraden tegen de W.-I. Compagnie in hun vaderland, terwijl CAERLOFF het toch eigenlijk slechts op de Zweedsche factoriën gemunt had.

Onze Amsterdamsche kooplieden wisten zoo behendig te manoeuvreren, dat CAERLOFF weldra het kind van de rekening werd en tegen zijn zin buiten de zaak werd gehouden. Dat was de straf voor zijn trouweloosheid, die hij op zijne beurt met verraad zou vergelden.

De W.-I. Compagnie, op de hoogte van de knoeierijen gekomen, had natuurlijk pertinente verklaringen noodig, waarin feiten genoemd werden. CAERLOFF zou er slecht afgekomen zijn — anders was althans niet te verwachten — als de zaak in handen van den rechter gesteld werd. Door zijne aan de justitie verleende hulp kreeg hij aanspraak

op impunitèit. Hooren wij thans zijne verklaring, die verpletterend is voor de dirigerende Amsterdamsche handelaars.

Eigenaardig is het om vooraf op te merken welke moeite men deed, om NICOLAËS PANCRAS, sedert 1650 lid van den raad, kapitein van de schutterij en meermalen — ook in het jaar, waarin de zaak uitkwam — schepen¹⁾, buiten het gedrang te houden. Er bestond eenige reden voor als men bedenkt, dat hij op dat oogenblik niet meer bij de zaak betrokken was, maar hij had er dan toch de hand in gehad en als magistraatspersoon was dat dubbel in hem af te keuren. De reverentie voor de gestelde machten leidde er evenwel in de zeventiende eeuw meermalen toe, om ze feitelijk boven de wet te stellen.

Op huyden den 12de October Anno 1662, compareerde voor mij JACOB DE WINTER, Notaris publicq bij den Hove van Hollandt geadmitteert, 't Amsterdam resideerende, ende den ondergesr. getuygen, D. E. Sr. HENRICK CAERLOFF, oudt 40 Jaren, coopman binnen deser stede, mij Notario bekendt. Ende heeft op het ernstigh aenhouden ende ter productie van de E. Geoctrooyeerde West-Indische Compagnie alhier, bij ware woorden in plaetse ende onder presentatie van eede getuyght, verklaert ende geattesteert hoe waer is, dat hij getuyge den persoon ende het huys van LAURENS DE GEER, koopman, mede alhier, ende veel van de sijne op de custe van Guinea gedient heeft gehad, ende nadat hij van hare Compe^e was afgescheyden, ende hij sich van Hamburgh naer Embden metter woone hadde getransporteerd, ende tussen hare Majesteyten van Denemarken ende Sweeden den oirlogh geresen was, hij sich in persoon aan sijn Hooghgemelte Majesteyt den Coninck van Denemarken heeft geadresseert, ende daarmede capitulatie gemaect, omme met sijn Majesteyts commissie op de cust van Africa ende Guinea tegens de (zoo) genaemde Sweeden, als den voorgemeldete LAURENS DE GEER ende sijnen aenhangh, t'ageren, als breeder volgens d'articulen ende commissie daer van sijnde: Ende dat toen alleen voor hem getuyge, sonder dat alsdoen een eenige Deen groot of cleyn, part of deel daerin hadde oft bekendt was. Ende dienvolgens mette vercregene capitulatiën ende commissie van sijn Hooght gemeldete Majesteyt hier ter stede coomende, om tot equipagie te geraecken, sigh geadresseert heeft aen eenen JASPER VINCKEL, coopman, alhier op de Brouwersgraft, also hij wist dat denselven ende sijne mede-compagnons, gequalificeerde coopluyden alhier, als namentlijck deselve JASPER VINCKEL, JEAN LE VAINCQUEUR, JAN VLASBLOM, FLORIS ELIAS, CORNELIS JOOSTEN HEYNS, ende noch seeker Heer hier ter stede, bij hem attestant genoemt ende bij hem selfs geschreven ende onderteeckent in seeckere beslooten papier bij hem attestant ende

¹⁾ In 1666 werd hij Colonel van de schutterij en in 1667 Burgemeester.

mij Notario met onse onderteekeninghe buyten op gecognoseert,¹⁾ seecker schip genaemt *Gluckstadt*, te vooren genaamt geweest *den Diamant*, op de Eemse gereed hadde leggen, om onder Deensche bestellinge met een cargasoen te senden na de cust van Africa ende Sieraliona ende voorts nae Guinea, — eerst metten selven VINCKEL voor hem ende sijne voorsz. compagnons ende medereeders, ende naderhant met hunluyden selfs, in den jare 1657 geacordeert is, dat hij tot sijn gebruyck soude hebben hunluyder voorsz: schip. Mits voor hunluyden, daarmede na de riviere Sieraliona overbrengende een partije cargasoen voor derselver tsamentlijcke reeckeninghe, alsoo sijluyden deselve reviere inne hadden ende aldaer trafiqueerden: Ende bovendien soo voor hunluyden, als voor reeckeninge van hem getuyge, gefourneert hebben een cargasoen voor de cust van Guinea, reeknende hetselve voor hunluyder gedeelte als oock de waarde van hunluyder voorsz. schip ende gereedschappen te bedragen te samen de somma van vijftich duysent guldens, boven hetgene dat hij getuyge in de ladinge oock herideerde. Ende dat hij getuyge in deselve participatie oock genomen heeft gehadt ABEL VERBEECK ende ANDRIES SAEL ende hunluyden daarvan acte gegeven, dewelcke beyde, nae gedaene reise ende goed succes, oock haer niet ontsien hebben, selfs hier ter stede voor den E. gerechte daerover tegens hem getuyge opentlijk te procedereen, soodat de voorsz. eerstgenoemde persoonen, behalven dat zij reeders ende eygenaers vant gemelte schip *Gluckstadt* waren, oock geparticipeert ende grootelijcx geproffiteert hebben in sijn getuyges voyagie nae Guinea, ende in de cargasoenen daartoe gerequireert ende op de Goutcust en in het fort op Cabo-Cors oock verhandelt, ende deselve oock bestelt, gefourneert ende betaelt hebben, sonder datter een eenige Deen ofte andere vreemdelingh onder oft bij was of een stuyver daerin participeerde. Ende oock gantselijck niet eenen MARTEN BAERS, in *Gluckstadt*, die hij getuyge anders seer wel kent, ende wel weet, dat hij geen eygenaer van 't gemelte schip was, ofte part off deel daerin hadde, maar alleen de voorgemelte reeders, als hetselve schip in *Gluckstadt* was, als factor heeft gedient, ende hem daarvoor oock yets hebben toegeleyt; gevende daarvan reden van wetenschap, dat hij denselven MARTEN BAERS in *Gluckstadt* al langh te voren hadde gekent, ende dat denselven hier te lande in persoon bij hem getuyge is geweest, ende hem geclaeght heeft, dat de vooren genoemde reeders vant schip *Gluckstadt* hem niet en betaelden voor de dienst, die hij haer omtrent het gemelte schip *Gluckstadt* ende in de saecke van dien hadde gedaen. In voegen dat hem getuyge seer wel bekent, ende bewust is, ende hem oock van de gemelte JASPER VINCKEL selfs is geseyt, dat de bodemerye-brieven, die tusschen hunluyden ende MARTEN BAERS waren gemaect,

1) Hier is bedoeld: de Heer NICOLAES PANCRAS, wiens naam eenige regels te voren werd doorgehaald doch leesbaar bleef.

simulaet ende gefingeert waren, om in cas van moeite ende haperinge mette West-Indische Compagnie hun daervan te dienen. Gelijk sijlyden, om deselve redenen ende inzichten, hem getuyge seeckeren simulaten bodemery-brief, ter somme van vijftigh duysent guldens hebben doen teekenen. Ende, alsoo hij getuyge daer niet geerne aen en quam, de voorsz. JASPER VINCKEL, die de meeste directie van dat werck hadde, hem getuyge beloofde een renversael aen sijn huysvrouw tot Embden te geven; van inhouden, dat deselve bodemerye brief maar en was pro forma ende nul ende van geender waarde soude wesen. Dat daerop hij getuyge boven hunluyder scheepsvolck, bij haer aengenoomen, die meerendeels bestonden uyt ingeboornen ende ingezetenen van desen staet, oock tot sijn eygen particulier dessyn op het fort Cabo-Cors, parthye matroosen van gelijkke nature, in sijnen particulieren dienst, alhier aengenoomen hebbende, uyt de Eemse geseylt is, int leste van den jare 1657 eerst nae Siera-Liona ende aldaer het cargasoen, daertoe gedestineert ende ingescheept door de voorsz. reeders, in haeste aen hunluyder commis GERRIT BREMER, aldaer liggende, gelost hebbende, voorts geseylt is na de custe van Guinea, ende aldaer bij surprinse verovert heeft het fort Cabo-Cors, ende voorts daerop alle de voorsz. DE GEERS ende der sijner praetense plaetsen, ende deselve van de sijne bemannet ende met cargasoen versien, ende sulcx gedaen, oock het schip *Stockholm-Slodt* van de gemelte genaemde Sweedschen verovert hebbende, met beyde die schepen wederom naer Gluckstadt is geseylt. Ende alsoo ondertusschen de eerste vrede tusschen Denemarken ende Sweeden gesloten was, heeft sijne Majesteyt den Coninck van Sweeden het gemelte veroverde schip, retour ende buyt van gout ende andere goederen doen reclameeren. Ende aen de andre sijde hij getuyge bemerkende, dat den Deenschen Velt-Maerschalck, Sijn Eci^e EVERSTEYN, voor de croon Denemarken het medegebrachte goud wel geerne in handen hadde gehad, ende tot dien eynde de gemelte schepen, die onder het canon van Gluckstadt lagen, binnen deselve stad wilde gebracht hebben, hij getuyge sich aen boort begevende, het meeste goud in haeste in een Emders smack geset heeft ende daarmede alsoo wechgevaren is naer Harlingen ende van daer voorts nae deser stede, latende beyde de voorsz. schepen ende vordre ingeladen goederen, als oliphants-tanden, lamoensap, civetkatten ende anders, aldaer voor de Gluckstadt leggen, die doen voorts binnen der Gluckstadt gehaelt wierden; daer de voorsz. reeders, sijne mede-participanten, VINCKEL ende de andre ende hier voorengenoemden, het gemelte schip *Gluckstadt* weder bekomen, ende daer nae wederom onder de voorsz. GERRIT BREMER naer Siera-Liona gesonden hebben.

Hij getuyge hier in Amsterdam gekomen sijnde, ende sijn logis genomen hebbende bij den gemelten CORNELIS JOOSTEN HEYNS, denselven als oock den gemelten JASPER VINCKEL, JEAN LE VAINQUEUR ende VLASBLOM, ende de hiervooren aparte ende in het bovengemelte besloten papier genoemde Heer, voor hun ende hunne vordre medereeders, hem afgevordert hebben, voldoeninge van de voorgemelte gefin-

geerde ende simulate bodemery-brieff ende het opgelt van dien, ende soo met arresten, dreygementen ende andre tribulatiën ende vexatiën, gedrongen ende geforceert hebben, dat hij hunlyden ter saecke van dien heeft moeten geven tweehondert vijftich marck gouts, volgens de quitantie bij hunlyden hem daarvan gegeven op den 3^e July A^o 1658 in een comparitie ten huysse van voorsz. CORNELIS JOOSTEN HEYNS, daer de voorgemelte apart genoemde Heer oock tegenwoordigh was; ende daerenboven heeft moeten betalen de gagie van hunlyder scheepsvolck ende andere ongelden van de voyagie in Gluckstadt gevallen, oock eene merckelijcke somme bedragende. Vorders, dat die van Denemarcken soo daer als hier te lande bemerckende, dat hij getuyge van haer afgekeert was, bestonden t'ageren om hem wederom onder Denemarcken te krijgen door verscheyde middelen ende motiven, hem mede vergende, dat hij ten dienste van sijn Majesteyt van Denemarcken, tot sijn kosten een schip van oirloge op de Elve soude houden: dan hij getuyge daertoe geen lust hebbende ende het werck trainerende, ende ondertusschen de Hoogstgemelte Majesteyt van Denemarcken, te werck stellende de welgemelte Heer Veltmaerschallck EVERSTEYN ende sijnen Admiraliteyts Raed PAUL CLINGENBERGH, hem houdende dan tot Coppenhagen ende dan tot Hamburg, die een neef heeft wonen tot Hamburg, genaemt VINCENT CLINGENBERGH, die een groot correspondent ende speciael vrunt is van JAN DE SWAEN, coopman hier ter stede, die hem doen alhier voor ende van wegens de gemelte Deenen met hem getuyge bemoeyt heeft ende gesocht hem te induceren, om hem wederom bij Denemarcken te begeven ende in verder tractaet met deselve te komen. Dan bemerckende dat hij getuyge daer weynich lust toe hadde, denselven JAN DE SWAEN hem getuyge met veele redenen ende inductiën heeft weten af te krijgen seeckere procuratie, alhier op den 5 Marty 1659 voor den Notaris JUSTO VAN DE VENNE ende seeckere getuygen verleden, om van sijn getuyges wegen, ende in sijnen naem met de croon off onderdanen van Denemarcken te handelen, tracteren, accorderen ende sluyten ende alles doen ende verrichten, dat hij getuyge in eygener persoon soude hebben kunnen ende mogen doen, als breeder bij deselve procuratie. Waarop denselven JAN DE SWAEN sich in persoon vervoeght heeft naer Hamburg bij den voorsz. VINCENT CLINGENBERGH, ende door desselfs adres bij PAULUS CLINGENBERGH, beyde voornt., ende in sijn getuyges naem met denselven PAULUS CLINGENBERGH, als last van de meer hoogstgemelte Majesteyt hebbende, geaccordeert ende geslooten heeft de oprechtinge van een Deense Afrikaanse Compagnie. Ende hoewel hij getuyge alsdoen metten hooghgemelten Veltmaerschallck EVERSTEYN soo verre met kosten en spensen verdragen was, dat dien in den naem van sijn Hoogstgemelte Majesteyt, hem getuygen acquit ende quitantie van sijn eygen handt hadde gegeven, ende hij sulcx doen in postuur was, om alle hetgeene hij in de gemelte sijne twee schepen als vooren voor Gluckstadt gelaten hadde, als oliphantstanden, lammoensap, civetkatten ende anders, ofte de waerde van dien, van daer te eysschen

ende bekomen, .ter contrarie van dien de gemelte JAN DE SWAEN alle hetzelve ofte het provenu van dien aen de Deenen heeft overgegeven, in recompense van het octrooy bij hem aldaer op den naem van hem getuyge ende comp^e geobtimeert, ende mede bovendien noch hem getuyge belast met andre ongelden ende lasten, ter saecke van het gemelte octroy tot Coppenhagen aen de Ministers van sijn hoogstgemeldete Majesteyt te betaalen. Met welck octroy hij JAN DE SWAEN hier ter stede komende, sonder van een eenige Deense off Oosterse participant te spreken ofte te melden, ofte te seggen, dat hij eenige participanten aldaer bekomen hadde, doch weynich wercx doen van hem getuyge maeckende, onderstaen heeft deselve Deense Africaanse Compagnie hier ter stede op te rechten, ende daertoe alhier participanten bekomen heeft, van dewelcke eenige oock noch andre onder haer hadden, te samen een goet getal ende een groot capitael uytmaeckende, om op de custen van Africa ende Guinea te traficqueren, wesende, gelijk hij getuyge wel verstaen heeft, onder andre soodanige personen in deselve genaemde Deensche Africaanse Compagnie, genoemt ende gemeldt in de lijste daer van op heden bij hem getuyge selfs met eygen handt geschreven ende onderteeckent, ende geslooten ende gecachetteert wesende, mij notario is geëxibeert, om met mijne notariaele signature in dorso gerecognoseert te worden dat het deselve lijste is, daer van alhier verclaert wort, waer toe in desen wordt gerefereert ende bij hem attestant getuyght den inhouden van dien mede waer ende waerachtich te wesen, reden van wetenschap gevende, dat hij sulcx van JAN DE SWAEN ende ISAAC COEYMANS soo op de comparitie als elders wel gehoord ende verstaan heeft ende wel weet, dat sijlyuden van hunne portien in deselve genoemde Deense Africaanse Compagnie mede simulate bodemery-brieven gehad hebben, gelijk hij getuyge selfs oock gehad heeft, en in desen mede is gemelt, alle ingeboornen ende ingesetenen van desen staet ende geene Deenen (zijn), sonder dat hij getuyge die alle kan noemen, alsoo sijlyuden selfs schuw van hem waeren ende bedekt gingen. Temeer, dewijle hij getuyge sulcx bemerckende, ende in al het doen ende bedrieff van JAN DE SWAEN op sijn getuyges naem geen contentement nemende, bij sijne missive van den 13 September A^o 1659 uyt Haerlem, daer hij getuyge doen woonde, over sommige pointen sijn misnoegen denselven JAN DE SWAEN hadde aengesegt, die in beantwoordinge van dien op den 14^e dito aen hem getuyge geschreven heeft de originele missive bij hem getuyge aen de voorsz. West-Indische Comp. alhier geëxibeert, oock bij denselven JAN DE SWAEN onderteeckent, ende bij hem getuyge mede in dorso met sijne onderteeckeninge gerecognoseert, daerbij hij selfs bekent hetgene hier vooren aengaende het tracteren ende obtineren van het voorsz. octroy gemelt is, jae veel meer gedaen ende in korten soo lofflijck uytgevoert te hebben. Vorders dat sijlyuden om het werck een ander colour ende naem te geven fingerden ende gaven voor, dat de gemelte participanten bodemerye-luyden waeren, die haere gelden aen JAN DE SWAEN op bodemerye gaven, die oock de bodemerybrieven heeft getekent, mede simmulatelijck

ende op de geveysde naem van de voorsz. VINCENT CLINGENBERGH tot Hamburg in allen schijne ende om hetselve werck een Deensche off uytlantsche naem te geven, gelijk het nochtans niet en was. Alleen, dat deselve VINCENT CLINGENBERGH ende JACOB DEL BOE ende andre tot Hamburg mede part in deselve Compagnie gehad hebben, maer dat niet een eenige Deen alsdoen daerin participeerde ofte geherideert heeft; dan dat het vorders altesamen sijn ingesetenen ende ingeboornen van dese staedt ende landen, soo hij getuyge van de gemelte JAN DE SWAEN wel verstaen heeft. Immers dat hij getuyge, in dien tijt, met ISAAC COEYMANS ende JAN DE SWAEN ten huysse van deselve luyden diverse comparitien over hetselve werck ende directie gehouden heeft, daer GERRIT VAN TETS oock een of twee malen bij geweest is. Dat JAN DE SWAEN, in dien tijt tot sijnen huysse dickwils comparitien over de saecken ende expeditien van de voorsz. gem^e Deense Africaanse Compagnie heeft geleyt ende hem getuyge ende ISAAC COYMANS telekens ontboden, ende dan voorgesteld heeft, alle ordren ende expeditien, die te resolveren ende beramen stonden, ende VINCENT CLINGENBURGH ende JACOB DEL BOE souden worden aengeschreven ende geordonneert, om van harent wegen na de cust van Guinea te schrijven, — gelijk hij JAN DE SWAEN telkens zeyde de andre vrunden oock gesproocken ende gehoord te hebben ende dat het die oock soo verstaen hadden, — ende dat dan oock daerop ende in conformiteyt van dien de resolutien bij hun dryen so wierden gearresteert, ende de resolutien ofte hetgeen goetgevonden ende verstaen was bij JAN DE SWAEN beschreven ende notulen daarvan gehouden sijn geworden, ende in conformiteyt van dien de aenschrijvinge oock door hem aen de voorsz. CLINGENBERGH ende DEL BOE wierden gedaen, ende alleen bij hem DE SWAEN geteyckent. In welcke bijeenkomsten GERRIT VAN TETS oock verscheyde reysen present is geweest. Oock dat op seeckere tijt en dagh, die hij niet specialijck onthouden heeft, nae dat JAN DE SWAEN met het octroy, op sijn attestants procuratie als vooren geobtineert, weder hier ter stede gekomen ende besigh was om de genaemde Deensche Afrikaanse Compagnie op te rechten, ende hij getuyge niet en begeerde, dat sulcx buyten communicatie van hem getuyge ende sonder hem daerin te kennen ende gelijk als buyten sijn weten soude geschieden, denselven JAN DE SWAEN alsdoen een comparitie heeft beleyt in het Nieuwesijts-Heerenlogement alhier, daer verscheyden persoonen present waren, die hij getuyge doen niet en kende, alsoo hij doen alhier vreemt was noch alhier de luyden soo wel niet en kende, maer wel dat daer oock waren de voorsz. JAN DE SWAEN ende NICLAES VISCH, die hij beyde wel kende, ende dat de andre persoonen aldaer spraecken ende adviseerden als sijnde haer eygen saeck ende hun daeraen gelegen was, ende dat deselve verstonden ende seyden, dat alles wat JAN DE SWAEN daerin deede haere ordre was, ende dat hij getuyge ongelijck hadde, dat hij zich daertegens stelde, of diergelijck in substantie. Als oock dat de hiervooren meer apart gemelte Heer op seeckere tijt, die hij getuyge niet onthouden heeft, bij rencontre op de straat

hem getuyge seyde, dat hij oock een bodemerytje in deselve genaemde Deensche Africaense Compagnie gehad hadde, maer dat hij hetzelve hadde verkoft; ende dat de gesejde JAN DE SWAEN al int eerste hem getuyge voorgeslagen heeft, dat het noodigh soude sijn de voorgemelte Heer PAUL CLINGENBERGH mede onder haer te betrecken ende een geringe portje in die Compagnie te geven, om het groot aensien ende vermogen soo hij aen het Deense Hoff was hebbende, ende door middel van hem hare concepten te beter ende te vrijer te kunnen voortsetten ende alle swaricheden wegens de Hierlandsche West-Indische Compagnie te boven te komen. Item dat hij getuyge hunluuden, namentlijk JAN DE SWAEN ende ISAAC COYMANS, die in de bijeenkomsten met hem attestant altijts vaste comparanten waren ende de directie hadden, oock wel heeft hooren voorslaen, om het halve capitael nae Hamburghe te transporteeren, om dies te meer noch het werck een uytlandsche schijn te geven ende hier buyten calengie ende swarigheyt te wesen; gelijk oock hij getuyge al in het eerste van het oprichten deser gefingeerde ende simulate Comp^{ie} met den Heer CHARISIUS, Resident wegens de hoogstgemelte croon Denemarcken in den Hage, dien aengaende spreekende ende sijn misnoegen toonende, geseyt heeft, dat hetzelve werck niet en was deugende, ende dat JAN DE SWAEN op sijn getuigens naem, buyten sijn ordre soo stoutelijck daerin was ageerende ende doleerde, dat men sulcx onder sijnen naem, alhier socht te drijven ende voortsetten; dan, wilden sij een rechte Deensche Compagnie oprichten, dat sij dan moesten gaan in Gluckstadt ende die aldaer stabileren van Deensche ingesetenen ende op derselver middelen; ende om alle bedrogh voor te komen, dat sij deselve participanten alle voor het hoff van de Admiraliteyt aldaer moesten doen sweren, dat het waren hare eygen middelen ende geen onderdanen van hare Ho. Mo. daerinne waren participerende, directelijck noch indirectelijck; ende dat sijluuden alsdan vrij van alle moeyenisse van de West-Indische Compagnie alhier soudén kunnen wesen, maer niet op sulcken wijze als het werck alhier, als nader hierboven verclaert, aengeleyt was. Item dat hij getuyge, omdat hij over sulcke handelinghe misnoeghde ende sagh dat sijluuden met sijnen naem speelden, ende alleen ende singulierlijck op de autoriteyt van sijn commissie ende capitulatie, op sijn kosten als vooren verkregen, haer werck fundeerden ende aan het Hoff van Denemarcken, door middel van correspondentie mette voorsz. PAULUS CLINGENBERGH haer concepten aldaer wisten uyt te wercken ende alsnoch doen, ende hem soewel desen staet als de West-Indische Comp^{ie} op den hals sochten te helpen ende odieus te maecken, goet gevonden heeft sijn voorgemelte procuratie op JAN DE SWAEN als vooren verleden op den 14 October daeraan in te trekken ende te doen denulleren. Vorders dat die van deselve simulate ende gefingeerde Comp^{ie} alhier in Amsterdam uytgehaelt, geëquipeert ende bemannet hebben twee schepen, die hij weet, als namentlijck eerst het schip *St. Marten*, benevens het voorsz. schip *Stockholm-slot*, doen genaemt *de Liefde*, à droicture van hier na Guinea sonder eerst in Oostlandt off elders in te

loopen, ende daerna 't schip *Fredericus*, soo hij getuyge niet anders weet, van hier na de Gluckstadt gesonden ende van daer mede na de voorsz. cust. Oock de cargasoenen meerendeels hier gekoft ende bestelt ende respectvelijck soo hier ingescheept als met vaertuygen derwaerts gesonden, aen het gemelte schip *Fredericus*, wesende het gemelte schip *de Liefde*, door hem getuyge beschickt op vracht nae Mallaga te senden, doch door gesamentlijkke goetvindingen van de voorgemelte simulate Compagnies geauthoriseerden tot de dagelijckxe voorvallen ende equipagien, bestaende in hem getuyge, JAN DE SWAEN, ISAAC COEYMANS ende GERRIT VAN TETS, ten huuse van deselve JAN DE SWAEN verstaen wesende, dat hetselve schip dese hunne simulate Deensche Africaense Compagnie behoorde te dienen, om te voegen bij het voorsz. schip *St. Marten*, om met die beyde te beter tegen te kunnen staen de equipagie, die de voorsz. West-Indische Compagnie was doende ofte soude moghen doen tegens de schepen van hare voorsz. gefingeerde ende simulate Compie, om hetgeene sij niet konden verantwoorden met hare geveynsde Deensche commissie hetselve dies te beter te kunnen doen door middel van canon ende wapenen, ende alsoo ende op sulcke manieren hem getuyge het voorsz. schip *de Liefde* hebben weten of te krijgen ende na de voorsz. cust te versenden, met expresse last ende ordres om haer tegens de schepen van de meer voorsz. West-Indische Compagnie, indien sij van deselve aengetast wierden, te kanten ende ter waere te stellen. Ende dienvolgens hetselve schip alhier geëquipeert met volck, hier ende tot Delfszijl in desen staet aengenoomen beladen, ende voorts mede van hier a droicture na de cust van Guinea versonden hebben als vooren.

Wesende van dit schip ende ladinge oock soodanige simulate ende valsche bodemery-brieven bij JAN DE SWAEN aen de participanten verleden, — ende onder anderen een op sijn getuyges naem, ter somma van ses duysent guldens in dato den derden July 1659, bij hem getuyge allvoirs overgelevert ende in dorso mede onder sijn hant geresgnosceert ende geteeckent, — in allen schijne off hij tot deselve equipagie ende beladinge van hunluyden gelt op bodemerye genoomen hadde, daer hij getuyge selfs participant was, ende soo als hij niet beter en weet, de andre insgelijcx oock participanten waeren ende hare capitaelen inde gemelte gesuborneerde ende gefingeerde Deensche ende Africaense Compagnie hier te lande hadden. Ende dat het oock vals ende onwaerachtigh was, dat hij JAN DE SWAEN, gelijk hij in deselve bodemery-brief seyt, sulcx deed door last ende ordre van den Hr. VINCENT CLINGENBERGH, als Directeur van de Deense Africaense Compagnie resideerende tot Hamburg; alsoo hij getuyge, op wiens naem het gemelte octroy als vooren was geimpetreert, hem VINCENT CLINGENBERGH daertoe niet en hadde gestelt, noch gequalificeert, noch oock door andre niet gequalificeert konde worden; dan dat hem simulatelijck die naem ende qualiteyt gegeven worde, om hetselve werck een uytlandsche schijn te geven ende alsof sijluyden participanten haer gelt aen buytenlandsche

personen op bodemerye gaven. Behalven noch meer schepen, die sij mede hebben uytgerust buyten sijne kennisse, alsoo hij als vooren gemiscontenteert sijn van haer afbegeven hadde, als namentlijck *de Postillion van Venetien*, nu bij de voorsz. West-Indische Comp^{ie} geconfisqueert, ende 't schip *Fredericus* noch onlanghs.

Voorts dat hij getuyge van eenen Sr. FELTERS, mede coopman alhier, verstaen heeft, dat seeckere vier van de gemelte hier wonende genaemde Deensch Africaanse participanten seecker geschrift geteekent hebben ende aen de Deense Resident in Engeland gesonden, om aldaer in arrest te nemen het schip *Graef Enno* van de voorsz. West-Indische Compagnie met sijne ladinge, ende datter geseyt worde, dat hij getuyge een van deselve vier onderteekenaers souden sijn geweest. Verclarende hij getuyge, dat hem oock geen ander Deense Africaanse Compagnie bekend is, die sulck arrest soude kunnen ofte mogen pretenderen te doen, dan alleen dese voorsz. simulate gesuborneerde Deense Africaanse Compagnie, vooren breeder gemelt. Wijders dat hij getuyge met een goet gemoet ende met waerheyt kan verklaren ende bij dese verclaert, datter noyt Deense Africaanse Compagnie soude opgerecht sijn geweest ten ware door de drift ende begeerte van de voorsz. JAN DE SWAEN, om sijn provisie voor de directie, bedragende nae sijn getuyges gissinge ende oordeel van ses tot acht duysent gulden s'jaers behalven andre vervallen ende emolumenten, ende van ISAAC COEYMANS, om de leverantie van de waeren ende cargasoenen respectivelijck te genieten, nochtans beyde mede participanten daer in wesende, gelijk hij getuyge seyt met specialen eede tot allen tijden te willen ende kunnen bevestigen; hebbende doorgaens, als mede participanten als vooren, in alle bijeenkomsten met hem getuyge gehouden, present geweest ende over vele saecken gedelibereert ende geresolveert, daervan hij JAN DE SWAEN, als principael gepretendeerde directeur ende schriba ende oock boeckhouder van deselve simulate Comp^e wesende, de notulen heeft gehouden ende alle depeschen gedaen.

Item dat de gemelte COEYMANS ende JAN DE SWAEN de principale oorsaecken ende instigateurs sijn geweest, dat de geaccordeerde ende bij hem getuyge geordonneerde opdracht van het Fort aan Cabo-Corso in Guinea, aen de voorsz. West-Indische Compagnie te doen, geen voortgang heeft genoomen, maer door hunne inductionen bij hem getuyge gecontramandeert ende afgeschreven is geweest. Heeft wijders hij getuyge tot nader interpretatie ende elucidatie van de missiven bij den voorsz. JAN DE SWAEN op den 27ste Juny en 14^e September A^o 1659 beyde uyt Amsterdam aen hem geschreven, — oock in originalie bij hem aen de voorgemelte Compagnie overgegeven ende mede in dorso met sijn hand gerecognoseert — ende naementlijcke eerst op den voorsz. eersten van den 27 Juny verclaert ende verclaert bij desen, dat hij op den $\frac{1}{11}$ der voorsz. maent Juny A^o. 1659 uyt Groeningen, daer hij doen woonde, aen de meer voorn. JAN DE SWAEN geschreven hebbende, dat sijlyuden van de voorgemelte simulate Deense Africaanse Compagnie wel mochten

verdacht wesen, dat de West-Indische Compagnie in desen staet, kennisse van de equipage van de voorsz. Deense Africaense Compagnie hebbende, trachten soude derselver schepen aen te haeten, — denselven JAN DE SWAEN, hem getuyge bij de voorsz. missive daerop schreef: „dat het waer was, dat de meergemelte West-Indische Comp. het schip *de Beerepoot* gekoft hadde ende 't selve met een ander schip in aller ijle toeruste, dan daer voor moest de nieuwe Comp. (designeerende haer selven) niet schroomen, maer haer selfs des te beter wapenen. Ick maeck de minste swaricheyt daer UL. de meeste maectt, alleen dat men ginder maer bequaemelijck magh landen ende de vordre begrepen dessijnen volvoeren.” Welcke dessijnen hij getuyge verclaert geweest te hebben, ende nadat hij JAN DE SWAEN nae het impetren van het gemelte Deense octroy weder alhier in Amsterdam gekoomen was, soo bij hem getuyge, bij JAN DE SWAEN, ISAAC COEYMANS ende GERRIT VAN TETS met communicatie van de voorgeroerde andre medeparticipanten, die in de ordinare bijeenkomsten van de voorgenoemde viere niet en quamen, geresolveert ende gearresteert, om het fort aen Cabo-Cors ende de andre voorgemelte plaetsen als Annemabo, Tacquerari, Orsou ende Acra te incorporeren ende hunne negotie aldaer op de beste voet doendelijcke te stabileren. Ende dat hij JAN DE SWAEN met de woorden: „het ander sal al gemack een toeval worden”, is verstaende, dat sijlyden hunnen schepen oock en passant het eylandt St. Thomei souden kunnen laten aendoen, gelijk oock geschiedt is, met de voorgenoemde schepen *St. Marten* ende *de Liefde*. Item: „daer sijn bij haer (designerende noch al de voorgeroerde gesuborneerde participanten) fraeye dingen geconcipteert, die de penne niet en wordt vertrouwt, maer bewaert tot UE. kompste”; maer verclaert hij getuyge, dat deselve dingen hem daer nae niet gecommuniceert sijn geweest, naer sijn beste onthoudt. Item dat hij DE SWAEN met de naem van Hr. JOOST designeerde JOOST KRAMER, die nu noch jegenwoordelijck in de Deense logie bij Congo resideert, ende die alhier in Amsterdam in het huys van JAN DE SWAEN bij ISAAC COEYMANS, JAN DE SWAEN ende hem getuyge eerst aengaende sijn employ is gesproocken ende daerna bij hunnelyden met het voorgemelte schip *St. Marten* van hier a droicture na de cust is versonden. Ende: „wij sullen hier in 14 dagen claer raecken”, dat hij daer mede sprack van de schepen *St. Marten* ende *de Liefde* voorn^d, die hier in Amsterdam sijn geëquipeert ende uitgerust, beladen ende ten deele met ingeboornen ende ingesetenen van desen staet bemannet. Item dat JURRIEN SCHROODER was de schipper van 't selve schip *de Liefde*, ende dat de seebrieven, daer hij DE SWAEN van schrijft, waren de commissien van sijn Majesteyt van Dene-marcken ende andre bestellingen voor deselve twee schepen, om Deense schepen te mogen schijnen. Dat hij vorders schrijft: „'t is mij wel leet, dat ick geen vrije dispositie ende electie van schip als anders gehad heb”, daer

mede is meenende, dat hij wel een ander schipper op 't schip *de Liefde* wilde gehad hebben, dan hij getuyge selfs daerop hadde gestelt. Dat hij JAN DE SWAEN met deze woorden: „de aenschrijvinge van K: M: aen de Heere Resident ende door denselve aen den staet de bewuste saeck te recommanderen, daerin wordt nae behooren gevigileert,” is verstaende seeckere ordre van sijn Hoogstgamelte Majesteyt aen sijnen Resident CHARISIUS gegeven, om van Hare Ho. Mo. te obtineren brieven ofte ordre aen de meer voorsz. West-Indische Compagnie ofte derselver directeur-generaal op de cust van Guinea, om de schepen van de veelgamelte simulate Deense Africaensche Compagnie ongemolesteert te laten varen ende haren handel drijven ende diergelijcke. Dat sulcx „de bewuste saecke” was; ende dat hetzelfde op de aenschrijvinge van hem DE SWAEN, als vooren de depeschen doende, verzocht worden ende geschieden moest door hulp van de meer gemelte PAUL CLINGENBERGH aen het voorseyde hoff van Denemarcken ende hier te lande, bij hare hooggamelte Ho. Mo. door den welgamelten heere resident CHARISIUS, hoewel denselven resident wel anders weten konde, alsoo sijn Edt. selfs tegens hem getuyge verhaelt heeft, dat aldaer in den Hage hem wel voorquam ende seer daerover gedoleerd worde, dat hetselve werck geens Deens maer Hollants was.

Item dat hij getuyge niet en weet wat principalen hij DE SWAEN is meenende daervan hij schrijft: „sulck antwoord oock consent en ordre tot de tweede Equipagie te hebben, die niet min als de eerste soude sijn.” Ende dat met: „de tweede equipagie” daer hij van schrijft, hij getuyge vertrouwt gemeent te wesen het schip *Fredericus*. Ende dat met de woorden: „daer can niet als quaet aen mijn principalen van toekomen,” hij getuyge vertrouwt, dat hij is verstaende, de gemeene participanten van de meer voorsz. gefingeerde ende gesuborneerde Deense Africaense Compagnie. Item met de woorden: „versorgt soodra mogelijk het formulier van de instructie, soo wel voor den commandant, schipper als anders, met bedachtsaemheyt gestelt, want hier salt door de monsterringh passeren”, is meenende, alsoo hij getuyge altijts verstaen hadde ende doen noch verstondt, vermits het voorgemelte octroy op sijnen naem ende autoriteyt conform sijne capitulatie was geimpetreert, dat het alleen aen hem stont om instructien ende ordren te geven, dieswegen de veel gemelte JAN DE SWAEN, om hem getuyge te complaceren, hetselve stellen van instructie ende ordren aen hem getuyge wel defereerde, maer echter deselve instructie bij hem niet was gestelt, maer hij DE SWAEN ende sijne voorsz. complicen al gedaen hebben wat sij begeerden, ende met de voorsz. woorden: „want hier sal 't door de monsterring passeren,” verstaen heeft, dat het hier bij de voorgemelte participanten soude geëxamineert worden. Ende op de tweede voorsz. missive van den 14 September, verclaert alsnu niet te weten van wat inclosen JAN DE SWAEN

aldaer is spreekende, maer dat sijn getuyges doleantien, daerin gemelt, geweest sijn, over de licentie tegens of sonder sijn getuyges ordre bij hem JAN DE SWAEN gepleeght in het obtineeren van het meergemelte octroy bij het hoff van Denemarcken. Ende daer hij DE SWAEN vorders seyt: „soo ick mij niet in allen deelen geacquiteert, ja veel meer in UL. faveur gedaen heb, als mijn instructie of volmacht medebrenght, sal ick beschaemt blijven,” dat de gemelte DE SWAEN daer mede niet anders verstaen en heeft, noch te verstaen is, dan dat het gemelte octroy in Denemarcken bij hem was geimpetreert. Ende dat hij schrijft: „doch van UL. intensie ben ick wel geïnformeert,” dat hij daarmede verstaen heeft, dat hij getuyge door hem DE SWAEN ende sijnen voorsz. aenhangh gedisgousteert sijnen dienst aen de meer voorsz: West-Indische Compagnie hadd' gepresenteert. Ende dat hij voorts schrijft: „'t Is een cleyne danckbaerheyt voor een werck, dat bij UL. ende sijne mignons jaer en dagh getrotteert heeft sonder vrucht en met excessive costen, bij mij int cort soo loffelijck is uytgevoert sonder datter UL. tot dato yets van tot laste is gebracht”. Dat hij DE SWAEN daarmede hem is beroemende, dat hij het gemelte octroy, in voegen als hij selfs schrijft, heeft uytgewerckt, gelijk hij oock heeft gedaen, maer niet sonder dat daarvan yets tot sijn getuyges laste soude wesen gebracht, alsoo alles als vooren tot sijn getuyges laste gekomen is. Aldus verclaert binnen Amsterdamme ter presente van ISAAC OOSTENDORP, MEYNDERT JANSZ, schoenmakersgezel, als getuygen hierover gestaen.

Iets ouder dan de Zweedsche waren de Deensche klachten bij de Staten tegen de W.-I. Compagnie ingebracht, wegens handelingen door den commandeur VAN HEUSSEN tegen de Deensch Afrikaansche Compagnie verricht. Na December 1660 kwam er vertoog op vertoog van den Deenschen resident CHARISIUS in. De Staten schenen al eenigzins op de hoogte te zijn van den eigenlijken toestand en antwoordden, dat men het op de Goudkust niet lastig zou maken aan Deensche onderdanen, komende direct uit Deensche havens met schepen in 's konings gebied uitgerust, en zich onthoudende van het aandoen van plaatsen waar de W.-I. Compagnie reeds gevestigd was. Dit riekt allermint naar de later opgekomen pretentie der Compagnie op een uitsluitend recht van handel op gansch de goudkust. Het vertoog van VALCKENBURGH was dus nog niet ingekomen. Intusschen had de commandeur een gailoot „*de Postillion van Venetie*” aangehaald en met zijn lading verkocht. In Maart 1662 vernieuwt de Deensch Afrikaansche Compagnie door diplomatieke tusschenkomst hare klachten en de Resident verzoekt goedkeuring van de, gelijk wij zagen, op aanstoken van onze Amsterdamsche kooplieden genomen repres-

saille-maatregel des konings, die het schip „*Enno Frederick*” van de W.-I. Compagnie in de haven van Plijmuiden had doen sequestreren en het wilde doen vasthouden tot dat de schade van de D. A. Comp. zou zijn vergoed. Tevens verzocht men den commandeur VAN HEUSSEN te gelasten het schip „*Frederick*”, toen zeilree liggende op de Elve, ongehinderd aan de kust te laten komen.

Thans waren de Staten echter geheel achter de waarheid, ingelicht als zij waren door de W.-I. C. Deze werd verklaard te zijn in haar recht, de Hollandsche Resident te Kopenhagen, LE MAIRE, aangewezen om Z. M., onder behoorlijke verwijzing naar de stukken, de geheele zaak bloot te leggen, en om daarbij het onbillijke van het beslag op het schip „*Enno Frederick*” aan te toonen. ¹⁾

Tegelijk werd rechtsingang op grond van het octrooi gegeven tegen JAN VLASBLOM, JAN DE ZWAEN en GERARD VAN TETS, die wij uit de verklaring kennen. De Hoofd-Officier (schout) van Amsterdam zou de zaak aanpakken en de bepaalde straf: verbanning met confiscatie van goederen, van schepenen te eischen hebben.

Het zou er slecht voor onze Amsterdamsche kooplui hebben uitgezien, indien er eens geen europeesche diplomatie geweest ware. De Deensche koning wist nu wel alles van de zaak af, evengoed als de Heer CHARISIUS zijn resident, maar toch bleef men van Deensche zijde op de schadevergoeding aandringen. Men schijnt zelfs de eischen te hebben vermeerderd met aanspraken op Cabo-Cors en eenige andere plaatsen, en had Englands voorspraak in deze zaak ingeroepen, welks envoyé DOWNING niet achter bleef, om de Denen te steunen. De Staten besloten met den resident te beraadslagen en te trachten naar eene minnelijke schikking. Nog eenige jaren verliepen eer de wederzijdsche staatslieden het eens konden worden op den voet van uitwisseling van wederzijdsche pretentiën.

De Deensche koning meende nog aanspraak te hebben op een gedeelte der hem in 1653 toegezegde subsidie-penningen. De Staten erkenden dit recht niet, maar wilden tot de uitbetaling last geven als Z. M. zijnerzijds zou afzien van de Guineesche pretentiën, speciaal van Cabo-Cors, en zich wilde verbinden — dezelfde eisch had men aan Zweden gesteld — geen handel meer te drijven op de Goudkust. Van Deensche zijde gaf men evenwel niet veel toe. De bij de zaak reeds betrokken PAUL CLINGENBERG, admiraliteitsraad en postmeester-generaal, extraordinaris envoyé van Z. M., en de Resident CHARISIUS wisten van de zeven gecommiteerden van wegen de Staten-Generaal veel voordeelijker voorwaarden te bedingen, die opgenomen werden in een der zeven tractaten met Denemarken 12 Februari 1666 gesloten.

Die voorwaarden waren:

Eerst bij het einde van het octrooi (1679) zou de Deensch Afrikaansche Compagnie

¹⁾ De Koning liet werkelijk het beslag opheffen, maar de W.-I. C. had er geen voordeel van, want aanstonds namen de Engelschen het schip, ook al wegens gepretendeerde grieven.

aan de West-Indische overdragen al de door haar bezette plaatsen ter kust, benevens Cabo-Cors — dat inmiddels (Augustus 1664) door de Engelschen genomen en in het volgende jaar door DE RUYTER niet hernomen was — wanneer dat met gezamentlijke macht weder in onze handen zou zijn gebracht. De Staten zouden hun recht behouden om de Hollandsche participanten in de Deensch Africaansche Compagnie te straffen; de Koning zou van zijne zijde de kapitalen confiskeeren, die zij daarin mochten gestoken hebben.

Over de wederzijdsche vorderingen der beide handelscompagniën zouden die lichamen zelven trachten te accordeeren, en als dit niet gelukte, zouden Commissarissen ter arbitrage worden aangewezen.

Den Koning zouden aanstonds de subsidiepenningen uitbetaald worden.

Het is jammer dat wij niet vermeld vonden, hoe groot het bedrag dier subsidiën was. Dan zouden wij ook geweten hebben, wat deze zoogenaamde Deensche handelmaatschappij aan ons land gekost heeft.

Ik ben geneigd te gelooven, dat er van de vervolging van onze Amsterdamsche kooplui nog niet veel gekomen was en dat er ook later niets van kwam. Wij zien althans, dat JAN VLASBLOM den 21 Juli 1666 benoemd werd tot luitenant in wijk 52.¹⁾ Wel zou de vermelding, dat den 30 Juni van het volgende jaar zijn opvolger gekozen werd omdat hij „verhuist” was, iets te denken geven, indien niet eene acte van 1671²⁾ bewees, dat GERRIT VAN TETS van 1668 af geld had gegeven op bodemary op een schip van de Deensch Afrik. Compagnie, dat van Glückstad naar de kust ging, waaruit men, dunkt mij, besluiten mag, dat de Heeren hier rustig waren blijven wonen. De Staten schijnen dus geheel van de vervolging te hebben afgezien. En onze gauwe kooplui zullen den Deenschen koning niet veel gelegenheid tot confiscatie van hunne aandeelen hebben gegeven. Zij pastten het oude kunstje toe en stonden in hunne papieren slechts als bodemery-houders genoemd. Zelfs bij goeden wil van den Koning zou 't moeielijk te bewijzen zijn geweest, dat zij reeders waren.

De differenten tusschen de beide handelslichamen schijnen in weerwil van vele pogingen van gene zijde in April 1670 nog niet bij arbitrage te zijn beslecht geweest.

Aan de kust bleef tusschen de beide besturen den toestand gespannen. Noch VALCKENBURGH, noch zijn opvolger DIRK WILRÉE schijnen er personen naar te zijn geweest, om lijdelijk aan te zien, dat landgenooten onder vreemde vlag de rechten hunner patroons te kort deden.

¹⁾ JOCHEMS *Amsterdams Oude Burgervendelen*, blz. 74.

²⁾ Prot. Not. ACKERBOOM DOEDSZ. Amst.

En onder elkander schijnen de pretense Denen het ook niet te best te hebben kunnen vinden. BARTHOLOMEUS VAN GROENENSTEYN hield althans wederrechtelijk vier jaren lang de goederen van HENNINGH ALBRECHTS, zijn voorganger, onder zich, welke laatste, hier woonachtig, den 22 December 1673 WILRÉE machtigde, om ze van hem op eischen. ¹⁾

Behalve voor de geschiedenis van de West-Indische Compagnie is het verhaal van de lotgevallen van hare beide concurrenten merkwaardig voor de historie van onzen handel, in zooverre het een licht werpt op den geest, die een deel des Amsterdamschen handelstands bezielde, en de misbruiken aanwijst, waartoe de octrooien aan de Compagnien verleend aanleiding moesten geven in een land, waar men den handel vrij begeerde

¹⁾ Prot. Not. EVERSDIJK. Amst.

